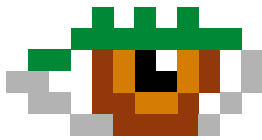


Een lingua franca voor betere wijkinterventies

Jochum Deuten | 22 juni 2010



platform corpovenista

Elk jaar investeren corporaties, gemeenten, rijk en andere partijen vele miljoenen in de wijk. Van nieuwe woningen tot speeltuinen, van schuldhulpverlening tot buurtrestaurants; het arsenaal aan interventies is groot. De hamvraag is: werken ze? Een simpele en terechte vraag. Maar een antwoord is lastiger. Deze notitie verkent de mogelijkheid voor een gezamenlijk ontwikkelpad voor sterkere, betere antwoorden. Antwoorden gegeven door wijkprofessionals die hun vak verstaan.

1 Weten wat werkt, waarom niet?

Als je een fiets repareert, wil je daarna weten of hij weer lekker fietst. En bij het uitruimen van de vaatwasser kijk je of alles wel goed schoon is geworden. Je wilt immers weten of je activiteiten het gewenste effect hebben gehad. Het lijkt er soms op dat corporaties en andere investeerders in wijkontwikkeling daar anders over denken. Zij weten maar heel beperkt wat hun investering oplevert. Dat is om verschillende redenen een gemiste kans. Het wordt lastiger om te leren van dingen die goed en slecht gingen en zo te komen tot betere interventies. Het is moeilijk om te uit te leggen waarom de vele geïnvesteerde miljoenen er toch echt toe doen en waarom het onverstandig is de investeringscapaciteit terug te schroeven. En in tijden waarin er scherpe keuzes gemaakt moeten worden, is het ook lastig als je beoogde opbrengst niet scherp kunt benoemen.

Met een goede meting van de effecten die zich manifesteren kun je *achteraf* vaststellen of een interventie heeft gewerkt voor bewoners of voor de wijk. Maar eigenlijk zou je ook *vooraf* beter willen voorspellen wat de effecten zijn. Daarvoor is het nodig interventies beter te begrijpen. Hoe werken ze? Onder welke omstandigheden?

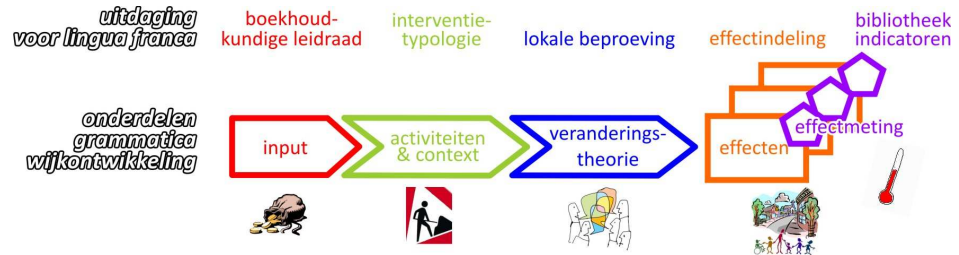
Een groot reservoir aan kennis staat ons al ter beschikking. Dit reservoir is echter opgedeeld in kleine compartimenten waardoor kennis verborgen blijft. Die zijn ontstaan door schotten. Een eerste soort schotten ontstaat doordat er verschillende kenniseigenaren zijn. Wetenschappers die volgens regels van de wetenschappelijke kunst meer of minder zekere kennis verzamelen over wat werkt in de wijk. Professionals die, gevormd door scholing en werkervaring, patronen herkennen, zien wat er mis zou kunnen zijn en mogelijke oplossingen formuleren. Bewoners die leven in de wijk en dagelijks zien wat goed en slecht gaat en een idee hebben waarom dat zo is.





De grammatica op een rij

Hieronder worden de vijf grammaticale onderdelen van een 'lingua franca' nog eens schematisch op een rij gezet, inclusief de bijbehorende uitdagingen. Uitdagingen die wel om een inspanning vragen, en tegelijkertijd realistisch zijn. Voor elke uitdaging is al voorwerk verricht waarop doorgepakkt kan worden en laten ervaringen uit specifieke vakgebieden zien dat het mogelijk is.



3 Uitzichten langs het ontwikkelpad

Maar is dat een aantrekkelijk pad, dat ontwikkelpad op weg naar een vaktaal voor wijkontwikkeling? Kun je onderweg genieten van interessante uitzichten?

Uitzicht 1: Goede projectonderbouwing

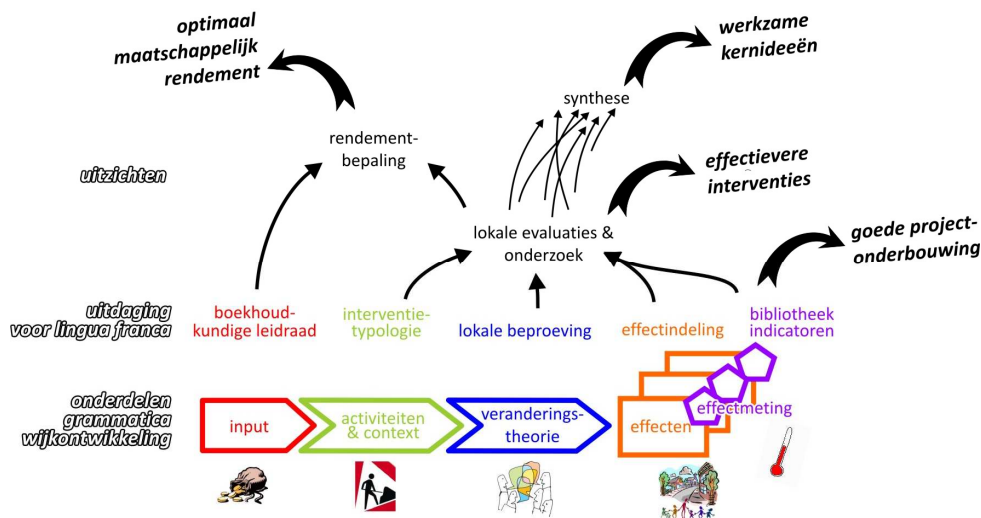
Iedereen die wel eens interventies heeft moeten evalueren en kritisch naar uitgevoerde wijkinterventies heeft gekeken, ziet dat veel informatie impliciet blijft en/of niet geordend wordt. Dat is de ervaring van het onderzoeksteam van Het Zijlstra Centrum dat onlangs in opdracht van de minister keek naar het effect van leefbaarheidinvesteringen. En dat zagen we ook in het SEV/IPD-experiment 'Rendement van maatschappelijk dividend'. Doelen zijn niet helder benoemd, kosten alleen met veel moeite te reconstrueren, de veranderingstheorie is niet expliciet gemaakt.

Critici zeggen dat corporaties gewoon niet professioneel zijn, of dat projectleiders of managers hun handelingsruimte zo groot mogelijk willen houden, of te veel gedreven zijn door idealen om nog kritisch te zijn. Dat zal soms zo zijn. Maar toch is er een breed gedragen wens om het beter te doen. De beschreven grammatica biedt daarvoor een goede opstap. In hetzelfde SEV/IPD-experiment is ook een simpel werkblad opgesteld dat projecteigenaren stimuleert de vijf onderdelen te benoemen. De ervaring leert dat projecteigenaren snel de voordelen zien van het werken met de onderdelen van een lingua franca. Hun interventies worden beter en zijn steviger onderbouwd. De investeringscommissie is sneller overtuigd en uitvoering komt makkelijker van de grond.

Uitzicht 2: Weten welke interventie werkt

Hoe identificeren we nu die interventies die werken? In aanpalende domeinen worden momenteel databases gevuld met bewezen effectieve interventies^{vii}. Als we echter weten dat de context bepalend is voor de werkzaamheid van een interventie in het sociale domein, dan volstaat het niet om enkele van de vele honderden interventies aan te wijzen als 'best practices'. Want misschien zat hun heilzaamheid wel in de inter-persoonlijke relaties die niet te dupliceren zijn, of in een unieke lokale bestuurlijke cultuur. Ondanks strakke protocollen (met al hun nadelen voor de professionele vrijheid) en stevige, experimentele onderzoeksopzetten, is en blijft de context variabel. Bewezen effectiviteit op plek 1 en 2 is nog geen garantie voor effectiviteit op plek 3. 'Onvergelijkbaarheid is de norm' bij sociale interventies, zo benadrukt Pawson in zijn slothoofdstuk nog eens.

Hoe dan wel? De voorstelde grammatica maakt het wel mogelijk om interventies en hun (lokale) effectiviteit uniform te beschrijven, inclusief hun rijke context, gehanteerde veranderingstheorie en beoogde en gerealiseerde effecten. Het is ook mogelijk om gelijksoortige interventies met elkaar te vergelijken. Of om te kijken welke type interventie vaak wordt gebruikt om een bepaald effect te bewerkstelligen. En als van deze interventies ook nog de effectiviteit bekend is – mogelijk gemaakt door de beschikbaarheid van makkelijk te meten indicatoren -, dan ontstaat er inzicht in welke (groepen van) interventies nu wel of niet werken. Veranderingstheorieën worden meerdere malen, in verschillende contexten



4 Naar een florerende vakgemeenschap

Een vakgemeenschap met een eigen taal ontstaat niet vanzelf. Esperanto is ook niet de moderne lingua franca geworden die bedoeld was. Het ontwikkelpad is smal en bochtig. Zo is er de inhoudelijke complexiteit. Lukt het om de wijk in al haar aspecten inderdaad te begrijpen? Lukt om het een vruchtbare aansluiting te krijgen met de bestaande vakgebieden als stedenbouw, maatschappelijk werk, vastgoedkunde, et cetera? En is het mogelijk om een classificatie van interventies en effecten te maken, of loopt dat vast in Babylonische spraakverwarring?

Willen wijkprofessionals zich wel verbinden met een nieuwe vakgemeenschap? Willen ze naast de eigen vak-moedertaal, een nieuwe tweede taal leren? En als die vakgemeenschap al goed doordachte en praktisch bruikbare standaarden weet te ontwikkelen, is ze dan gezaghebbend genoeg om professionals die ook daadwerkelijk te laten gebruiken?

Is er voldoende bereidheid om transparant om te gaan met kennis en gezamenlijk het ontwikkelpad te bewandelen? Corporaties zijn soms elkaars concurrenten. Adviesbureaus zien hun kennis en ervaring als 'unique sellingpoint'.

En stel dat het vakmanschap zich ontwikkelt, wordt daar dan wel naar geluisterd in het 'messy' beleidsvormingsproces? Of zijn het de veel minder rationele aspecten die toch de doorslag geven?

Dit zijn flinke obstakels. Die ook maken dat we realistische verwachtingen moeten hebben. Tegelijkertijd zijn de uitzichten aantrekkelijk en zijn zeker de eerste twee haalbaar met beperkte inspanning.

Twee krachten kunnen ons sterken bij het bewandelen van het ontwikkelpad. De een is de druk van buitenaf. Die is er al. De maatschappij zet vraagtekens bij de activiteiten van corporaties en andere investeerders in de wijk. Zijn dat wel de goede? En moet dat zoveel kosten? In vergelijking met sectoren als verkeer en vervoer, onderwijs en zorg loopt de sector van volkshuisvesting achter bij het inzichtelijk maken van haar maatschappelijk baten. Deze druk laat zich productief maken als beslissers (bestuurders, raden van toezicht) projecteigenaren actief bevragen op een goede onderbouwing van een voorstel, volgens de hierboven geformuleerde grammatica. De praktische gereedschappen zijn daarvoor aanwezig; dat mag het excuus niet meer zijn.

Een andere kracht is de behoefte om het beter te willen doen. Op LinkedIn bloeien de 'communities' rond bijvoorbeeld MFA's en andere thema's op. De levendige discussies laten zien dat de intrinsieke motivatie om het beter te doen sterk aanwezig is. Op deze motivatie kan een appèl worden gedaan om de handschoen op te pakken. Samen kom je er beter en sneller achter wat werkt. Herkenbare gereedschappen en classificaties kunnen de juiste



leeromgeving scheppen voor vakmensen van de wijk. Een omgeving waarin men kritisch is op de eigen ideeën en het normaal vindt deze ter discussie te stellen. Waarin men door overzicht de andere kansen voor vernieuwing ziet.

Het ontwikkelpad voor een lingua franca leidt niet tot kant-en-klare interventies, die gegarandeerd werken. Evenmin liggen universeel geldige theorieën in het verschiep. In de wereld van wijkinterventies is dergelijke zekere kennis niet te koop. Maar het vergaren van steeds iets meer kennis die ook praktisch inzetbaar is, moet toch voldoende aantrekkelijk zijn om stappen te zetten.

Jochum Deuten is adviseur bij Quattro en experimentbegeleider bij de SEV

Om het bovenstaande gedachtegoed tot leven te brengen, is het initiatief genomen om te komen tot een landelijk platform voor kennis over wat werkt in de wijk. Platform Corpovenista ondersteunt dit initiatief door met deze notitie de inhoudelijke basis te verkennen.

ⁱ WRR (2004), Bewijzen van goede dienstverlening / WRR (2005), Vertrouwen in de buurt

ⁱⁱ zoals Klaas Mulder het noemt in zijn 'Handboek voor waarzeggers'

ⁱⁱⁱ Ray Pawson (2006), Evidence-Based Policy. A Realist Perspective, p. 31

^{iv} Flache (2009), p. 109-119

^v Maatschappelijke kosten-batenanalyse

^{vi} Zoals onlangs geconcludeerd werd in het promotieonderzoek van Lilian Linders 'De betekenis van nabijheid'; zie onder meer

<http://www.socialevraagstukken.nl/eCache/DEF/1/31/487.html>

^{vii} Bijvoorbeeld: Databank Effectieve interventies in de sociale sector (MOVISIE), Effectieve Jeugdinterventies (Nji), I-database voor interventies voor een gezond leven (Centrum Gezond Leven, RIVM) en databank Interventies naar Werk (div. partijen)

^{viii} Dit is geopperd in het essay 'Effectmeting voor leefbaarheid: wat werkt?' en besproken op een KEI/Platform Corpovenista-expertmeeting. Zie: http://www.kei-centrum.nl/websites/kei/files/KEI2003/documentatie/kei-publicaties/V65_Rendement_op_het_investeren_in_leefbaarheid_def.pdf